

O K T A T Á S

A'

Ln. 1236.

P A M U K'

TERMESZTÉS RÖL,

MELLYET ÍRT

DE LASTRYRIE FILIBERT KÁROL,

*Rövideden rendbe szedett, 's jegyzésekkel
megvilágosított*

FŐ T. MITTERPACHER LAJOS

A P Á T U R.

A 16

gazd.

B U D Á N,

A' MAGY. KIR. UNIVERSITAS' TYPOGRAPHIAJÁNAK BETŰIVEL.

1 8 1 0.

A M. KIR. ÁLLAMI POLGÁRSKOLAI TANÁRKÉPZŐ
FŐISKOLA NÖVÉNYTANI TANSZÉKÉNEK KÖNYVTÁRA

Csoport: L II Szám: 98

Leltári szám: 4236 826 000

O K T A T Á S.

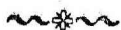
A Magyar Nemzeti Múzeum
A M. N. MÚZEUMI
SZÉCH. ORSZ.
KÖNYVTÁRÁRÓL

ELSŐ CZIKKELV.

Az éghajlatról, és a' vetőföld' felvetéséről.

Mellyik éghajlat alatt teremjen haszonnal
a' pamuk, csak húzomos tapasztalásból álla-
píthatni-meg a). A' ki ezt termesztetni szeret-
a 2 né,

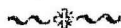
- a) A pamuknak két neme termesztetik: a' fanemű, és a' fűnemű; az első ritkábban, és a' leg hevesebb tartományokban, a' másikat csak nem mindenütt termesztik a' Művesek. De vannak a' melegség, különböző mértékletéből, a' föld' természetéből, 's a' termesztés' módgyából származott többféle különbségei is, melyek közül egygyik jobb a' másiknál. Melyiket kellessék a' Gazdának mivelnie, csupán a' többféle, nem egykét, hanem több esztendőhéli, nem egy vagy két, hanem számosbb holdföldekben, nem egy vagy két, hanem külömbféle földnevekben tett, tapasztalásokból szükség kitanulnia. Van a' Pamuknak csemetés neme is, melynek gyökere esztendőnként újra kihajt: ha a' telünket ki-állyta, ez leg haszonhajtóbbnak látszik lenni. Altalában ez a' nötemény a' meleget igen kedvelli, de a' mérseklett éghajlat sincs ellenére, ha csak a' nyár elég hosszú, és az őszi hideg előbb bémén áll, minelőtte a' gyümölcse jól megérhetnék.

né, délszakra dülő, 's olly hegyektől és esőtől, mellyek a' napsugárokat elfoghatnák, távúl esett telket válaszszon magának. Mer ezen nöteménynek az Indianak sütő ege alatt is ártalmás az árnyék: melly ha élelésénél nem árt is, de árt a' viráginak; ezeket üreser ágaiokról lehullasztván. De ennél még ártalmasabbak néki a' tavaszi és őszi hidegek ennek okáért azon telek, mellybe akarsz pamukot termesztetni, szükség, hogy az északi és minden hideg szelek ellen dombokkal vagy elég távúl eső hegyekkel védelmezve legyen.

Mivel a' Pamuk Chinában Persiában és Amerikában a' tengertől távúl fekvő tartományokban is szerencsésen terem: a' tapasztalas megszáfollyá azok' véleménynyét, kik azt tartják, hogy ezen nöteményt haszonnal csak közelre a' tengerhez termesztetni. Az megkivántatik azonban reá, hogy a' szellő szabadon járhasa, és a' meleg levegőégben (mert a' hidegben megsérül) a' nedvessége meglegyen.

Azon helyeket, mellyeket sok esső jár' nem szenved, kivált ha ollykor esik, mikor vagy vettetik, vagy virágzik vagy gyümölcsét

esőt az éréshez közelíteti: az első esetben az esső a' magokat megrothaszttya; a' másokban a' virágokat leveri; a' harmadikban a' megérést késleli, vagy bizonynyára a' pamukot elpizkollyá. A' csendes, nagyobb idő közökben magát jelengető esső igen jól esik nékie, és élesztésére szolgál.

A' közép magasságú dombok oldalán is vethetni pamukot, ha csak a' szellő szabadon érheti, és délre vagy nap keletre dül; 's elég mély, nem igen száraz, nem vízmosasos az a' föld, melly földi.

Ezen munka fordítójának volt alkalmatossága a' Pamuk fűnemének két fajtát látni Hazánkban, nevezetesen Somogy Vármegyében. Szár nélkül valót látott először a' Segesdi Barátoknál, és másodszor a' Festetics Uraság' kertjében Böhönyén. Csemetéset látni volt alkalmatossága Boronkán T. Gyulai Gál József Uraság' lakhelyén. Mindeniknek a' levele ollyan forma mint a' lilomé; a' szára is, havan: ollyan forma. Belőle olly ágotskák nőlnék ki, mellyeken gombos tokok csügnek. Mint az egygyik mint a' másik' neme kiállotta a' telünket, és más idén tövéből kihajtot. A' Boronkai Földes

des Aszszonynak egész táblákkal voltak a' Gazda reményét. A' sovány és száraz pamuk csemetéji; úgy mivellett többnyire mint itt következik; de soká nem segítetik, lassan nő, egyre szűkül, kipattogzott magjaiból származott növényekből-is az ártulástól által szaporított; a' pamuk' gyapját különös munka' reá tett költséget. nélkül csupa rázogatas által választotta el magjaitól. Itt tapasztaltam, hogy nem csak hófehérséggel vetekedő pamuk fájvan, hanem van sárgás is, 's barna-is. Fejér György. a' P. Univ. oktató,

MÁSODIK CZIKKELY.

A' vetőföldnek mineműségéről.

A' pamuk jobban idűl a' könnyű, homokkal vegyesült agyag földben, mintsem a' csupán agyagosban, inkább a' kevesé nedvesben, mintsem a' szárazban 's igen vizenyősben. Mivel a' fő gyökere elég mélyen lenyúlik és oldaliról vékony gyökérkéket hajt megkívánja hogy a' földé elég mélyen felmíveltessek, 's elég apróra zúrvá legyen. A' kövér földben nagy a' divattyá, bő virágokat hoz, mellyek sokat látszatnak ígérni, ha időnek előtte le hullván meg nem csalszák

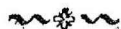
Ezen növénynek legalkalmasabb a' homokos föld, ha agyaggal kevesé elegyes; a' se nem igen porhányó, se nem igen ragadós; ha inkább száraz mintsem igen nedves. Az illy földben termesztett pamuk ha a' lassú, nem igen friss növése által keveset látszatik-is ígérni, még-is legtöbb és legjobb gyümölcsöket hoz, 's leghamarább megisérleli; a' mi itt fő dolog.

HARMADIK CZIKKELY.

A' föld elkészítetéről vetés előtt.

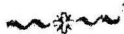
A' pamuk-termesztésre választott földön, akár igen nedves legyen, akár mód nélkül száraz, mélyen ásott gödrökkel segíthetni, hogy, a' föld száraz lévén, az eső-víz benne az öntözésre megáparodgyék; ha pedig nedves, a' felettebb való víz róla beléjek szivárkozzék.

Több-

Többször a' föld úgy készítetik - el hogy több ízbeli műveléssel 12—15 hüvelyk nyire, mely mélyen ereszkedni szokott a' fő gyökér, oly apróra, a' mint csak lehet feltörettessek, hogy se a' fő gyökér, se a' oldal gyökérkéi terjedésekben akadályt nem szenvedjenek. Azért legalább három szántástal szükség a' földet kimivelni; először némű trágyázással, ugyan tél előtt mely barázdákban felkell paragolni; másodszor tél után mindgyárt új jón felkeverni, harmadszor a' vetés előtt ismét megforgatni, 's mindenik szántás után megboronálni. Ezen pedig annál szorgalmasabbán rajta kell lenni, mennél inkább parlag, és füvekkel benn volt az a' föld, melyet művelünk. A' Spanyol Gazda az illy földet mindenek előtt mélyen lebecsátott vassal felszántja, hogy a' füvek és kórók' gyökerit felszaggassa, azután vas gereblyékkal kézzel zúzza szét a' földet. Kétség kívül, ezen kézi szerszámmal a' dolog jobban véghezvitetik, 's azért az olly Gazdának, kinek kevés a' földgye, méltán ajánlhatni e' műveltetés' módgyat, de a' tágos telkekben a' költség a' haszonvételt megemészténé.

No.

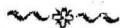
NEGYEDIK CZIKKELY.

A' Trágyázásról.

Noha a' Pamuk a' növények más nemei-vel szemben, melyek a' földet könnyebben elszívják a' sovány földet, de termékenyebbé válik mégis némű-vel szemben. Azért legalább három szántástal szükség a' földet kimivelni; először némű trágyázással. Hogy jobban tenyész-ugyan tél előtt mely barázdákban felkell paragolni; másodszor tél után mindgyárt új jón felkeverni, harmadszor a' vetés előtt ismét megforgatni, 's mindenik szántás után megboronálni. Ezen pedig annál szorgalmasabbán rajta kell lenni, mennél inkább parlag, és füvekkel benn volt az a' föld, melyet művelünk. A' Spanyol Gazda az illy földet mindenek előtt mélyen lebecsátott vassal felszántja, hogy a' füvek és kórók' gyökerit felszaggassa, azután vas gereblyékkal kézzel zúzza szét a' földet. Kétség kívül, ezen kézi szerszámmal a' dolog jobban véghezvitetik, 's azért az olly Gazdának, kinek kevés a' földgye, méltán ajánlhatni e' műveltetés' módgyat, de a' tágos telkekben a' költség a' haszonvételt megemészténé.

a) Egy földművesnek se javasolhatom, hogy az újonnan trágyázott földet mindjárt pamuktermesztésre fordítsa, egyéb ha igen sovány volna, és olykor is mér-ékel-ve szükség élnie a' trágyával, hogy inkább a' so- ványágát vegye-el, mint sem megkövéritse. Ész, és tapasztalásból igaz-án az, hogy a' kővér föld ellene va- gyon minden némű növénynek, mely csak a' gyümöl- cséért műveltetik; hogy mennél inkább nevékedik a' szárára és levelire, annál kevesebb a' alábbvaló gyü- mölcöket hoz. Azért ha hasznosnak látszik lenni a'

ÖTÖ.

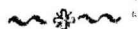
ÖTÖDIK CZIKKELY.

A' mag' választatásáról, elkészítetéséről, és a' vetés' idejéről.

Melley sok állyon a' mag' választatásában, tudva vagyon. Azért a' pamuknak többféle külömbségit szükség egészen megérlelnie a' Gazdának, hogy azon magokkal élhessen, mellyeket önnön tapasztalásából az éghajlathoz és a' föld' minémiségéhez legalkalmasabbnak találand.

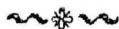
Ha mindazon magoknak jóságában lehetne bizni, mellyek a' kereskedőktől árúztatnak; ha nem kellene tartani, hogy talán külömb félek-is kevertettek össze, vagy talán a' mi egünkhez alkalmatlan magokat te.

föld' soványágán való segítésére trágyázás, azon esztendőben, mellyben az megtrágyáztatott, akármi más termesztésére fordíttassék, sőt a' másodikban is, hogy a' felesleges kövéréget elveszesítse; és a' pamuk termesztésre elkészíttessék. Nem gondolom, hogy valamely földbe hasznosabban nőhetne, mint az olyanban, mellyben előbb répa, krumpli (: földi alma's t 'e f.) teremtet! olyan t. i: mellynek műveltetése közben a' föld több izben kapáztatott: mivel ez által a' föld mint jobban elkeveredik, mint minden haszontalan gízgáztól meg szabadíttatik.

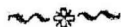
találunk vásárlani: a' dolog nehézséget nem szenvedne. Ezekre nézve tanácsosabb a' tudva levő jóságú magokat elejétén inkább valamelyik szomszédtól szerezni, ha pedig egyszer maga termeszti a' Gazda, egygyik földből a' másik telekbe áltvetni: mivel a' tapasztalásból bizonyos, hogy a' magnak azon egy külömbsége több esztendőig vettettetésén egy földbe, idővel elfajzik.

Az azon egy nöteményről szedetett magok se egyaránt jók. Azokat, mellyek az önként egészen kinem nyílt, hanem a' napon vagy kemenczében szárított hüvelyből való, éppen meg kell vetni. Sőt az egészen kinyílt hüvelben-is vannak némelly éretlen magok, mellyeket kiismérni e' jegyekből; kevésebbé setét színökből, kissébb vastagságokból, és fehér pöttögtetésű héjyökből. A' jó szerű magnak héjja setét, kemény, ha nyomattatik se pattanik egy könnyen fel. Az egy esztendő jobb az idősebbnél. A' mellyek a' vízben fenn úsznak, azért nem minnyájan megvetendők: mert a' mellyek gyapjasok, a' legjobb szerűek is le nem mennek. Ezek vékony szőröcskeiknél fogva egymásba kapcsolódván, egybe ragadnak. Annak

nak okáért a' vetés előtt a' vízbe vettetik, mellyel midőn a' gyapjok meg telet, kivétetettvén, és hamúval, homokkal vagy poros földdel meghintetvén, a' tenyerek között szét-dörgöltetnek, hogy egymástól elváljanak 's egyaránt elvettethessenek a' mezőn. Azon szokás, melly szerént némelyek a' magokat a' vetés előtt vízben áztogatták, haszontalannak tapasztaltatván lenni, idővel elhagyattatott.

A' vetés' ideje az Európai ég alatt legnagyobb figyelmetességet érdemel: mivel a' korábbi vetéskor félhetni a' tavaszi hidegektől, a' későbbkor pedig attól tarthatni, hogy májd a' nötevénynek szükséges ideje a' növésre, és gyümölcs érlelésre fogyni. Tanácsosbb még-is a' vetést egynéhány napig, sőt mind addig hallasztani, míg a' hidegektől félhetni méltán: mert jobb a' vetésnek néhány napi késleléséből néműnemű, nem legnagyobb rövidséget szenvedni a' nötevény' nevedésében, és gyümölcsözésében, mint sem az egész vetést vagy csak egy megfagyásnak is kitenni. Vetni kell tehát mihelyt csak a' lágy meleg idő tartósággal bíztat: a' föld a' naptól felmelegült, tiszta

tiszta nappal; korábban a' száraz, és hideg szelektől mentt földben, későbbben pedig abban, a' melly a' víz áradásnak kitétetett. a)

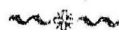
A' gondos gazdának tiszte, hogy a' magból többet szerezzen bé, mintsem a' mennyi egyetlen egy vetésre kívántatik; hogy az időnek mostohasága által kéntelenítetvén a' vetést megújítani, a' magból fogyatkozást ne, szenvedgyen: mert ha az első vetés rossz szűl szolgált, a' Május-vége felé is haszonnal meg-ujjithatni a' vetést, kivált ha olly féle természetik, melly több esztendőig tart.

HATODIK CZIKKELY.

Melly távúl kellessék vetni a' pamuk magot, és hogy kellessék a' vetést és ültetést elrendelni.

Melly közöt kellessék a' pamuk ültetményekben hagyni, általában meg nem határoz-

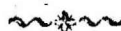
a) A' Banátban, ha a' tavasz engedelmes, Április' elején mindjárt hozzá fognak a' vetéshez; ha pedig nem: középe tájban. A' Gazdának huzamosabb tapasztalásait számba szükség venne a' vetésnek olly elintézetére, hogy se igen korán, se igen későn ne vessen: akár kelleténél korábban, akár későbbben fogjon hozzá, mindenképp' kárát vallhattya.

rozhatni; mivel az ég-hajlat, föld' természeténél és a' mag' kölömbségéhez képest a' köznel is különbözönek szükség lenni: ezt is tapasztalásból tanulhattya-ki leginkább. Közönségesen szükség, hogy a' kövér földben nagyobb, a' sovány, és szárazban, melly a' nedvesség fenntartására árnyékot kíván, kisebb közhagyattassék.

A' pamuk vetés, és ültetés öt féleképp mehet véghe: 1) a' gödrökbe 2) a' kézhöl szórt vetés, 3) a' barázdákba 4) a' lyukakba rakogatás, és 5) az ültetés által.

A' pamuk magnak gödrökbe vetése szokásban van az Amerikai Földmiveseknél, kik teméntelen nagy foldakkal bírván elegendő munkások nélkül szűkölködnek. De ezt se helyben nem hagyhattuk ő' lennek, se másoknak nem javallhattuk. Nyolcz vagy tizenöt hüvelknyi mély, 's egy vagy valamivel több lábnyi széles gödröket ásának t. i. vagy egygyesen, vagy öt rendűen öt—hat lábnyira egymástól: mellyekbe a' földet ismét békányván, a' magokat bevetik, és belétapodgyák. E' mód szerént mivel csak a' gödrökben lévő föld ingattatottfel,

a' két kemény oldalával a' szétterjedő gyökérkének, mint némelly falakkal, megbaladhatatlanul ellent áll; 's így ha az általában szükséges nedvesség elnem fogattatik is a' nötevénytől, de bizonynyára a' hasznosnak bősége szűkítetik.

Azon vetés, mellyel marokból szórattatik ki a' pamuk-mag, semmibe se különbözik a' más e' féle vetésektől: de ez is hijános több okokra nézve: 1) mert a' nötemények nem esnek egyaránt egymás mellé: némellyek igen közel, mások pedig, távúl is esnek egy mástól 2) a' magok minnyájan, és egyarányossan nem takartatnakb a' földbe. 3) a' miveltetésnek különbféle munkája, millyen a' gyomláltatás 's más tisztogatás bajjal eshetik így meg. 4) Mindenik ülteményt eléggé meg nem kémélhetni 5) se a' gyümölcsöt könnyen mindenikről lenem szedhetni. Ezen 's más három vetés módhoz képest a' földet legalább három ízbeli szántással szükség elkészíteni.

A' barázdákba vetés a' többiekénél hasznosabbnak látszatik lenni, t. i. a' már jól megkevert földben hosszában ekével barázda vonnatik, csak olly mélyen, hogy a' mag befő.

födettetvén egy és fél hüvelknyi földszin más nedvessel ismét bétöltenek és lábokkal
latt fekügyék. A' Vető kosarat, vagy zsámegyomogatnak.

kot akasztván a' nyakába, és az ekét követve

10—12 hüvelknyire közben közben három

vagy négy magot veteget: ha ezen barázdák pamuknak áltültetéssel származításdról
földel befödetik, oly közel mint a' magok

vettettek egymáshoz, más új az elsőtől egy A Pamuknak áltültetéssel származítását
rányú meszszeségű barázda húzattatik, magott használhatni, hol a' gyümölcsnek megé-
gal bévettetik, 's bétakartatik. Így folytatése könnyen késő ősze maradhatna, melly
tatik a' munka mind addig; míg csak vége ezen gyenge nöteménynek mindég veszedel-
nem érni. A' napkeleti tartományokban nem mes: mert az által nőtetésében fél 's egész
ekével, hanem boronával vagy hengerrel holnapnyi időt is nyerhetni. A' ki ezen
vagy tuskon gyalábokkal földetnek bé a' módnak hasznát akarja venni, a' vetés ideje
barázdák. Akár hogy temesdhar bé a' ba előtt mintegy holnappal a' meleg; vagy meg-
rázdaikat mindég elkell a' földet hengerrel trágyázott vetemény ágyban vesse el a' ma-
gyengetned, és a' maghoz nyomogatnod, got, és a' palántácskák t, midőn 6—10 hü-
Némellyek a' hosszús barázdákat széltekben velknyire nőtek, és remélhetni, hogy már
halló formán vagdallyák az ekével keresztül, tartós marad a' meleg idő, gondosan kisse-
és a' hol a' barázdák magokat keresztül vág- degetvén, a' földgyébe vigye által, és ebben
ják, ott nyitnak lyukat, mellybe a' magot mindenik sorban megtartván a' kívántató
hannyak. meszszeséget páronként ültesse-el. a)

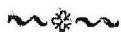
HETEDIK CZIKKELY.

Mások megént a' felásott vésott földben
kapával, vagy más e' szerű szerszámmal 1 1/2
hüvelknyi mély, öt rendű lyukat csinálnak
egy sorban, mellyet három vagy négy ma-
gokkal bévelvén, a' kívájt földdel, vagy
más

NYOL.

a). Hogy' kellessék veteményes, vagy meleg ágyot csinál-
ni? Hogy' kellessék a' plántácskákat áltültetni? felesle-
gesnek tartottam bővebben elő adni, mert ez szint úgy
megy végbe, mint a' káposzta's dóbány plántával való
munka.

b

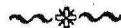
NYOLCZADIK CZIKKELY.

A' Gaznak kiirtatásáról a' pamuk között. en pamuk palántácskákat, melyek egy helyre vetett számbb' magokból származtanak, Mind azon nöteményekben, melyek bükell húzni egyetlen egygyig; leg'ellegb nyos távulra ültettetnek egymás mellé, szüetteig; a' frissebbik és nagyobbilg tudni-telen gonddal kell lenni, hogy azokat a' glik: melly ne hogy sérelmet szenvedjen, gaz félneverje: mert ha addig verifel azajta kell lenni, és a' földet reájok nyomni: kat, míg kisdedek, úgy n'vésőkben el nyomidón a' palánta fél labnyira nőt, ismét ki-ja: ha pedig utóbb női reájok, a' szükséggyomláttatik, 's a' virágzása előtt harmat-nedvességektől fosztattnakmeg. Ha a' pzor. Ezentúl már nem szenved, hogy az muk mag jól elkészített, meleg, és nedvember körülé sorogjon; valamig csak a' gyü-foldbe vettelett, 7—8 nap alatt kicsírázihölcsé megnem ért; mert; a' közötté való járás-de a' haszontalan füvek se maradnak hátul vagy a' virág, vagy a' gyümölcs könnyen 's többnyire mint itthonniak azon paméverettethetnék. A' kiirtott gízgast a' pa-palántácskákat felütik; korábban-is kinőnekuk földtől elkell távoztatni, ne hogy a' 's nagyobbra-is nevedednek náloknál. Földet kereső gyökerei által ismét megéle-akkor szokott megesni, mikor a' pamuk vmedgyék a). Látni Spányol országban fel-temények 4—5 hüvelhnyi nagyságra jutótöltött pamuk ültetményeket-is; ezen tövök-tak, a' vetés után, mintegy bolnappal. Befeltöltése hasznosnak lástzik lenni: egy az, kor áll-be tehát az első gyomláttatás' idejé, hogy a' gyökérek a' nap olly könnyen ki-A' Gazdának azokban gondoskodni kell nehogy a' gaz ki irtatván, a' haszon-hajtó n~~em~~ temények-is megsértessenek, vagy kiszag-gattassanak. Azért minekelötte a' porhál kapával a' föld meg ingattassék, szükség pamuk fű mellett lévő gízgast kézzel húzni-k. Ugyan

b z nem

a) A' porháló kapa inkább a' füvek kivágására mint sem gyökerestül kiirtásokra való, mivel csak a' föld-színén méléli el a' gízgast. Azért, úgy vélem, hogy a' ki gyomláttatás után szükség a' kapáltatás-is: hogy a' melegtől, 's széltől megkeményedett föld fel-azaggattassék, megporhanyúljon és a' haszontalan fű-teknek gyökerei felforgattassanak.

nem szárította, más az, hogy a' híves földön nyosabban. Félő bizonyára, hogy a' gyökerecskéket csalki.

Ha a' vetett mag hetedik — nyolczadékon a' pamuk, millyen lehetett volna napra ki nem kél, jele hogy a' nedves földképp'. A' Spanyolok, kik egykor bőven megromlott, a' szárazban essött, varokták öntözgetni a' földgyöket, mostaná- öntözterést vár; ha huszadik napra se haján ritkábban élnek az öntöztetéssel. Az újra kell fogni a' vetéshez, ha az esső után nyos, ha a' szárazságban megkívánnyá készül el, az az oka, hogy a' cserepes földszáz öntöztetést, míg a' növénynek nevedése a' naphévségét ált nem ereszt. A' megboz tart, de mihelyt virágzik, elkell azt nálással segíthetni rajta.

ragyni.

KILENCZEDIK CZIKKELY.

Az Öntöztetésről.

Kétség kívül a' heves ég alatt az öntözés igen hasznos a' Növénynek élesztésére, azért igen szerencsés az, kinek veteményes földje alatt olly patak foly-el, melyből kívánt térsége szerint vizet áraszthat a' földére. De az öntözésre többet terem-e a' pamuk nedves földben? Jobbá lesz-e általa a' pamuk, vagy inkább alábbvaló? Korábban megérlik-e' vagy inkább későbben? Ezek olly kérdések, melyekre magok a' Gazdák húzómos tapasztalásokból válaszolhatnak legbiz-

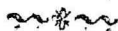
Az öntöztetéshez hozzá foghatni az első ügyomláztatás előtt, vagy után, és ezenül minden kétkét hét közben hozzá láthatat. Némelly heves tartományokban a' harmadik az öntözést kipótollja.

TIZEDIK CZIKKELY.

A' pamuk-szemeknek és leveleknek lecsipdeztetéséről, és a' vesszőknek-metszetéséről. a)

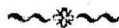
A' pamuk eredeti helyében jobban nem miheltethetik, mint sem, ha természetire hagyat-

a). A' mik ezen cikkelyben adattatnak elő, a' pamuknak csak azon különbségét illetik, melyek több esztendőig eltartanak a' mézőben.

gyattatik; 's ágokkal, gyümölcsökkel bővülni engedtetik. Olly tartományba állítottatván, hol a' meleg se nem olly hevő, se nem olly tartós, valamint haza földében természeténél fogva szint olly magasra nő, szint olly bő virágokat, és gyümölcsöket hozni igyekszik; de eléggé felnem nevelheti, és meg nem érleltetheti, a' hévségnek szűke miatt. Azért némelly Gazdák úgy bántanak a' pamuk nöteményekkel, mint valamelly törpe körtvéfával: a' feleslegnek lecsóvítják, a' nagyobb szöveket lecsipdezik, a' nagyobb szöveket lemetelik, és a' csemetét mindig kés alatt tartják, hogy inkább valamivel kevesebb, de jobb gyümölcsöket szedjenek rólok. Annak okaért, mihelyt a' szárok hét vagy nyolcz hüvelknyi magasra emelkednek, a' tetejeiket körmökkel elcsipik, hogy oldalra ágozzanak jobban-el, mellyeket-is, mihelyt kivirágoztak, elcsonkozzák, és mindenik ágokból csupán két vagy három virágot, és azokkal együtt lévő hüvelyt hagynak meg, annyi t. i. mennyit, gondolják, hogy elbírhassanak. De ez a' műveltetés Spanyolországban szokásban nincsen, némelly Amerikai művészek pedig károsnak is tartatik.

A'

A' Spanyolok gyümölcs szedés után a' pamuk csemete metszéséhez fognak, és olly formán járnak el e' dologban, mint a' szőlővel bántani szoknak. A' pamuk' szárait föld szint mint egy két három hüvelknyire elmeteszettetik, mellyből új ágakat hajt; ezekből csak két, ha pedig idősebb a' pamuk, 3 — 5 ágak hagyattatnak-meg, ezek is két hüvelknyire elmeteszetnek. Mások pedig más módot követnek a' metszésben mellyet t. i. a' melegség' hévségéhez, a' föld' minéműségéhez, és azon növény' különbségéhez képest, mellyet természetnek, hasznosabbnak tapasztalnak lenni. És ez csupán itt az az út, melly legbátrabban vezérli a' gazdát,

TIZEN EGYGYEDIK CZIKKELY.

A' pamuk' dolgoztatásáról virágzása után gyümölcsözése közben.

A' pamuk csemete a' melegség' nagyobb vagy kisebb mértékéhez képest előbb vagy később virágzik, és gyümölcsözik. A' Spanyol országban, hol olly különbsége természetnek a' pamuknak, melly több esztendő-

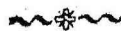

dőkig tart, a' vetés után első esztendőben négy holnap után, a' második és harmadikban pedig, három holnap után virágzik. Ehez képest történik a' gyümölcs megérletetése-is. Ez idő közben a' Gazdának a' pamukkal semmi dolga sincsen: hanem békeséges türessel várja-el szerénykedésének jutalmát.

TIZENKETTÖDIK CZIKKELY.

Az árthatmas időről, férgekéről, és betegségekről.

A' pamuknak mindenek felett legártalmasabb a' fagy, akár legyen az tavaszi, mert a' gyenge nöteményt egészen leforrázza, akár őszi, mert a' gyümölcs érést meg akadályoztattya; akár pedig téli: mert, ha szerfelett való, a' palántát a' gyökerében, egészen ki-öli. Hogy kellessék a' palántát fagyástól megmenteni, még semmi eszközökkel se próbáltatott. A' Gazdák eleget látszanak tenni magoknak, ha a' leforrázóttaknak helyibe frisseket ültetnek, vagy ha az egész

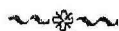

egész ültetmény kiveszett, magról újat nevelhék a).

A' vetés után, ha sok az esső, a' magok földben rothadnak; ha akkor esik, midőn a' nötemény virágzik, a' virágok levertetnek; ha a' felébe nyíló hüvellyeibe be esik az esső, a' pamuk elpiszkul, és árt becésének; ha egyszer a' hüvellyei egészen megnyíltak, az esső meg áztathattya a' gyapját, de ha tizenkét, 's több óráig tartott esső után kedvező szél érkezik, semmit se árt neki. A' szerfelett való szárazság ellen tehetni ott, hol vizet kaphatni, az öntöztetéssel. A' szélvészt, kő és zápor essőt valamint előre nem láthatni, úgy meg se gátolhatni.

A' Pamuk ültetménynek minden bogarak közt leginkább ártanak a' hernyók, kivált a' Mnemosyne, galagonya, káposzta pillangók, és az egyenetlen vagy poros pille

a) Midőn félhetni, hogy a' szőlőt majd a' zúzmora elveszi, haszonvéttel úgy próbálták már megmenteni sok Gazdák szőlőjüket, hogy több alkalmas helyeken meg gyújtottak olly csádét, melly lángot nem vet, arval borították nap-kelet előtt füstbe a' szőlőjüket: és pedig nyertesen. Mért nem lehetne illy mód szerint a' pamuk ültetményeket is mentetni?

pille hernyói. Ezek ellen úgy tehetsz, ha szüntelen üldözöd őket, és kezdedd leszedgedet. Némellyek pulykákát bocsátanak a' pamuk ültetvények közé, azok a' hernyókban nagy pusztítást tesznek a).

Amerikában a' pamuk nötemény olly betegségnek van alája vettelve, melly fejezmóhnak (*Muscus albus*) neveztetik, kivált a' nedves földekben. A' levele mintegy fejezpor formával behintetetvén sinlődik, elszárad, lehül, és a' palántának magának vesztét is maga után vonza. Úgy orvosoltatik meg, ha a' beteg levelek elmetszettetnek; még nem sokára ujra kihajtvan megfrissülnek, és így a' nyavala nem haraposzthatik tovább.

TIZENHARMADIK CZIKKELY.

A' pamuk-gyümölcsnek szedéséről.

Ezen szedés' idője a' melegség' mértékéhez föld' természetéhez 's a' pamuk' neméknek különb.

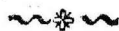
a) A' Szerző Rohrus Dánusnak könyvéből, ki Sz. kereszt szigetebéli lakos volt, némellyamerikai bogarakat hoz fel, mellyek Európában idegenek, azért nem is féltetnek, se nem tudnivalók. Minémű bogaraktól kellessék Magyar országban őrszenünk a' pamukot, akkor tudjuk majd meg, ha jobban természetük:

külömbféleségéhez képest igen különbözö, és gyakran két holnapig is el-tart, míg csak a' hideg bémem áll: mert a' gyümölcs nem egyszerre, hanem részenként érik egészen meg a).

A' megérésnek legbizonyosabb jele, ha a' hüvelyekinyiltak, egészen tárva állanak; 's minden szellőre lebegő igen szép gyapját kibocsátja. Akkor a' mives gyermekek, és aszonyok, mert ez ő dolgok inkább, mint sem a' férfiaké, kosarat vagy tarisznyát akasztván a' nyakokba, a' pamukot, mellyet csak érettnak találnak, belé szedik, az éretlent további időre hagygyák; negyed napra, ha a' vetés nagyobb, vagy hetedik napra ismét hozzá látnak a' szedéshez. Azt, mellyet a' földről csipnek-fel, vagy akármiképp' piszkos, külön teszik, hogy a' tisztának hecsét elnevegye. A' víztől vagy harmattól nedveset nem bántják, míg a' nap, vagy szellő meg nem szárította, ne hogy, mivel egyszer leszakkasztatván nehezen száríttathatik meg, majd ha egy halomba jő, vagy megfuledgyen, vagy ált-melegüljön, hogy éppen lán-

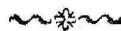
a) A' Banáti szőlőhelyeken ezen gyümölcs megérik September' közepétől fogva October által.

lángot-is vetvén az egész épületet meg-emészsze. Azért ezen dologhoz előbb nem kell fogni, míg a' nap a' harmatot felnem szítta, 's alkonyottakor ismét véget kell néki vetni. Ha pedig tartani a' közelítő essőtől, egykét napra elkell hallasztani a' szedést; ha beléje esik, várakozni kell: mivel ennek gyümölcse az essőt több-nap-is kár nélkül a' nöteményen kiállja, egyéb ha olly pamuk természetik, mellynek nedves hüvellyei bé-píszkolylák a' pamukot.

Némellyek a' pamukot hüvelyestől szedik-le: de ezen szokást helybe nem hagyhatni: mert ha száraz időben esik a' szedés a' könnyen össze-törődő héjokkal a' pamuk egybefűződvn, annak árrát leszallítva: ha pedig nedvesben esik, a' szárokról leszedettvén, nehezen száradnak meg, és így az egész gyapjat veszedelembe hozzák. Jobb azoknak szokása, kik a' pamukot, melly a' hüvellyétől könnyen elválik, újjokkal lecsipik, és a' kosárba teszik. De ezeknek is kell vigyázniok, ne hogy a' hüvelt össze zúzván, a' töredék a' gyapjába keveredgyék.

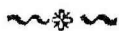
A' Spanyolok a' pamukot három ízben szedik: az első legelőbbre becsülik, a' másodikat

dikát kevesebbre, a' harmadikát legkevesebbre; a' negyedik azon hüvelyekből való, mellyek még elnem nyiltak egészen, vastagságok meglévén eléggé, éretségre egészen nem jutottak. Az ezekből legalább, és csak csekély munkákra való pamuk, akár a' napfényen akár a' kemenczében száríttassék, külön választassék.

A' pamuk' gyapja, minékelőtte azon helyre jöjjön, hova elrakattatik; ha essőtől vagy harmattól megázott, a' napon nem a' pusztá földre, hanem valamelly cserény, vagy asztal fölé terített posztóra kiterítetik; délest száríttatik; estvenen fedél alá hordatik, és más nap ismét kitétetik, míg csak úgy meg nem szárad, hogy bátran halomra lehetesen rakni. Azután siet a' gazda, hogy a' magvát kifejtse, ne hogy azon olajtól, mellyel bővelkedik, által verettetvén, el-kenődgyék, és a' kézi művekre kivált a' festőkére, alábbvaló légyen. A' gondos gazda ezen munkához a' szedés után való nap minjárt hozzá fog, mihelyt a' cserényre terítettet vékony pálczácskákkal kiveregette, hogy minden levelet, földet és más piszkot kiűzzön belőle.

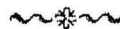
TIZEN.

lángot-is vetvén az egész épületet meg-emészsze. Azért ezen dologhoz előbb nem kell fogni, míg a' nap a' harmatot felnem szítta, 's alkonyottakor ismét véget kell néki vetni. Ha pedig tartani a' közelítő essőtől, egykét napra elkell hallasztani a' szedést; ha beléje esik, várakozni kell: mivel ennek gyümölcse az essőt több-nap-is kár nélkül a' nöteményen kiállja, egyéb ha olly pamuk természetik, mellynek nedves hüvellyei bé-píszkollyák a' pamukot.

Némellyek a' pamukot hüvelyestől szedik-le: de ezen szokást helybe nem hagyhatni: mert ha szároz időben esik a' szedés a' könnyen össze-törődő héjjokkal a' pamuk egybefűződvn, annak árrát leszállítja: ha pedig nedvesben esik, a' szárokról leszedetttvén, nehezen száradnak meg, és így az egész gyapjat veszedelembe hozzák. Jobb azoknak szokása, kik a' pamukot, melly a' hüvellyétől könnyen elválk, újjokkal lecsipik, és a' kosárba teszik. De ezeknek is kell vigyázniok, ne hogy a' hüvelt össze zúzván, a' töredék a' gyapjába keveredgyék.

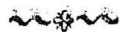
A' Spanyolok a' pamukot három ízben-szedik: az elsőt legtöbbre becsülik, a' másodikat

dikát kevesebbre, a' harmadikát legkevesebbre; a' negyedik azon hüvelyekből való, mellyek még elnem nyitak egészen, vastagságok meglévén eléggé, éretségre egészen nem jutottak. Az ezekből legalább, és csak csekély munkákra való pamuk', akár a' napfényen akár a' kemenczében száríttassék, külön választassék.

A' pamuk' gyapja, minékelőtte azon helyre jöjjön, hova elrakattatik; ha essőtől vagy harmattól megázott, a' napon nem a' puszta földre, hanem valamelly cserény, vagy asztal fölé terített posztóra kiterítetik; dél-est száríttatik; estvenen fedél alá hordatik, és más nap ismét kitétetik, míg csak úgy meg nem szárad, hogy bátran halomra leheszen rakni. Azután siet a' gazda, hogy a' magvát kifejtse, ne hogy azon olajtól, mellyel bővelkedik, által verettetvén, el-kenődgyék, és a' kézi művekre kivált a' festőkére, alábbvaló légyen. A' gondos gazda ezen munkához a' szedés után való nap minjárt hozzá fog, mihelyt a' cserényre terítettet vékony pálczácskákkal kiverегette, hogy minden levelet, földet és más piszkot kiűzzön belőle.

TIZEN.

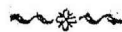

TIZENNEGYEDIK CZIKKELÝ.

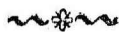
*Hogy' választhatni-el a' pamukot magvától,
és az az erre szolgáló Makhináról.*

A' pamuk gyapjúnak szálai erősebben, vagy gyengyében ragadnak az ő magjaikhoz különbségiknek változó természetéhez képest. Némellyeket csupan újjal-is elválathatni a' nélkül, hogy akar a' gyapjában, akár a' magokban kár essék, de legtöbbsnyire a' Makhinát elszenvedik. Vannak, kik azt tartják; hogy a' pamuk, ha a' Makhinán alibocsátatik, az ő minéműségéből sokat vesz, 's azért is jobbak az Indiából származott ruhák, mivel itt többsnyire csupan kézzel választgatják azt-el magjaitól. Akár miképp' legyen bár, ez bizonyos, hogy az olly tartományokban, mellyekben bővebben termesztetik a' gyapjú, Makhina segedelme nélkül nem nagy nyereséget hajt.

A' napkeletiekknél szokásban lévő makhina, mivel kézzel forgattatik, csak egygyik kezét hagygya a' Munkásnak szabadon 's így sok idő vesztességbe telik. Az Amerikai Gazdák, hogy a' pamukkal mind a' két kézzel

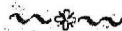

zel bánbassanak nyomót adtanak a' makhinához, mellyet labbal tapodván, egyenlő előmenetelt látnak munkájokban. A' mi ezen makhinában fő dolog, az két egymás felett fekvő hengerekben áll; ezeknek szoros egymáshoz közel-létöknél fogva, midőn a' pamuk szálak ált-tekertetnek, az ált nem-bocsátott magjaiktól külön választatnak. A' Makhinának egyéb részei ezen hengereknek helyhesztetésére, és forgattatására találtattak-ki. Egy illy Makhina egészen, az első szám alatt lévő képen rajzoltatott le a' Svecziai Királyi Akademia' munkájiból (XI. Kötet.) Többsnyire hátulsó felével a' falhoz alkalmaztatik; néha, de ritkábban, a' szoba közepében helyhesztettetik, hogy két egymással szemközt álló miveseket is meg-szenvedgyen maga mellett. Négy lábakon áll egy négyszegű ráma formá a' melly a' második képen a. a. a. jegyek alatt esméretes; ezen rámanak innetső része bévan deszkázva, 's ollyan mint egy fél asztal a' b. jegy alatt; ezen deszkázatra arányosan némelly üresség hagyaltatása után, egy lécz van ragasztatva a' ráma d. d. jegyek alatt. Ezen léczbe már keresztül a' rámaiból négy hasonló léczek ereszt-

ereszkednek-bé *e. e. e. e.* jegyek alatt, és a' ráma másik felét négy üregekre oszttyák. A' *b.* jegy alatt lévő deszkázatt, és *d. d.* jegyű lécz közé, négy darab fa állítatik-fel, melyeket látni az első szám alatt *f. f. f. f.* jegyekkel megkülönböztetve; ezen négy fa a' közepén kivan olly gömbölyűen vésve, hogy a' henger benne szabadon foroghasson, és a' keresztül lévő lyukban fellül olly ék bocsátatik által, melyet alább is szállíttat hatni, fellebb-is emelhetni, a' mint a' hengereknek forgassa kívánnya. Egy illy belől kivésetti, és ált-ékezett henger tartó fa szemléltetik a' harmadik szám alatt. — Az első képen láttatnak ama két Hengerek a' *K.* és *H.* jegyek alatt, melyeknek egygyike *L.* jegyű, a' másik *m* jegyű tányérral éppen a' székpontyokban egyesül, a' mint az első szám mellett lévő pusztá képből láthatni. A' henger, ha csak lehet, a' leg erősebb fából, puszpang fából való legyen (kezdettek a' czélból-is próbálni) kerekiségének öreg húrja egy hüvelknyi felé vastag: mind a' kettő hosszában nyan öt vagy hat, méllýében pedig két vonásnyira bé rovataltatik, hogy a' pamuk szálait megkapja, de széleik nem

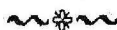
élesek,

élesek, hanem homorodtak; és kisimíttattattak, ne hogy a' gyapjat elmessék, vagy elszaggassák. Egyik a' másikon földszint fekszik mint egy vonásnyira, melly közben úgy tartatnak, hogy közibek vékony bőr tétetik. Azon fa tányérok, melyekbe szegesztettek a' hengerek, az első képen *l* és *m* jegy alatt, a' vastagságokra közel egy hüvelknyiek, magasságokra a' fő húrjók két és fél lábnyi, vagy még több-is; ha a' gyors forgásokra nagyobb mérték kívántatik. Külső oldalokban a' karimájoktól fogva magasságoknak harmadik része helyén egy szeg üttetik-bé, melyet *n* jegy alatt látni az első képen; az erről lécsüggő kötél a' nyomadékkal *o* jegy alatt öszve kapcsoltatik; először a' tányérok két kézzel egymás ellenébe indíttatnak-még; azután lábbal a' nyomadék mozgattatik; így folytattatik a' hengereknek egymás ellenvaló forgások. A' megindított Makhina a' pamukot a' hengerekhez közelíteti, ezek azt még fogván, és a' másik részre tekervén, az első számú képen előmutatott *e. e. e.* közökben lévő kosarakba ejtik; másfelől hagyván a' magot, melly a' szoros közön a' pamukot ált nem követheti.

e

E'

E' képp' a' munkás napjában 30 — 50 font pamukot is elválaszthat a' magjától, ha elég száraz és meleg: mert a' nap alól és a' melegről hevenyenében vettetvén a' Makhina alá leginkább engedelmeskedik a).

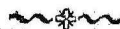
TIZEN ÖTÖDIK CZIKKELY,

A' pamuk' kitisztításáról és zsákba-rakásáról.

A' pamuk gyapjú a' Makhinán által, vagy egész vagy öszvezúzott magokat, hol pedig levél és hüvely darabokat, néha pedig földet és port is foglal magában. A' Gazdának pedig hivatallya, hogy természetmennyét ménnél tisztább állapotban bocsassa árrúba: e' végre tehát semmit elnem kelmulasztania, hogy azt minden idegen szertől megtisztítsa. E' végre Glascovbán nyolc

Gni-

- a) Itt még egy nyolcz kisebbekből öszveszerkesztett Makhina irattatikle Rohrius német Könyvéből, olly homályosan, hogy még csak homályosabb lehet a' fordítás által. Többnyire: ha egyszer Magyarországon a' pamuk termesztés dívattyába jő, úgy hogy a' Makhinákat szaporítani kellésék, könnyű lesz a' kisebbekből egy öszveszerkesztettet kigondolni.

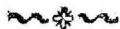
Guineába telő Makhina találtatott fel, mellyel az Amerikaiak élnek. a) Mások pedig csak nagy nád, vagy vékony vessző szálakból sűrűen font kosarakba hánnyák ezen gyapjút: pálczátskákkal megveregetik, rázógattyák, és kézzel kitisztíttják. b) Altallyában feltehetni, hogy huszon öt font gyapjúból, mint a' mezőről bejött, a' magnak és minden idegen szernak elválasztatása után kilencz font, az-az: mint egy harmad része maradmeg.

Következik már: minémű gonddal kellessék a' vitetést elszenvető zsákokba rakni a' pamukot. E' végre a' rakodó hajlékban négy fa oszlopokat állitanak fel: mellyeket mint annyi által eresztett gerendákkal egygyesítenek. Ezekre kötik a' megtöltendő zsáknak négy szegletit. Némelylek még a' zsákokat négy felől csigákon általvont kötelekkel a' gerendákhoz függesztik: a' csigák.

c 2

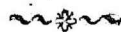
- a) Ezen Makhinának le írása is Rohrius' Könyvéből kölcsönözött, és az előbbeninél is homályosabb.

- b) E' végre mások inkább gyapjat lóggató olly ijjal élnek, millyennel a' süvegesek tépik, és tisztogattyák azt közönségesen.

gáknál fogva a' zsákot felebb is vonhatták, alább is ereszthetik. Mindenekelőtt annyi pamuk, mennyi a' tenyerekbe fér, a' zsák csücsksaiba dugattatik, ezek azután kötéllel ált köttettetvén kiállanak mint némelly szarvak, és nálok fogva 300—320 fontnyi pamukot-is könnyen emelhetni és elvihetni. A' zsák minekelőtte megtömettessék, vízbe (ha lehet tengeribe) mártatik, de ne hogy a' gyapjúnak ártalmas legyen, szorgosan kifacsartatik; s hogy csak kevesé legyen nedves a' vászon, így a' nyomtatás közben a' zsák' sina oldalain a' pamuk felfelé nem csúszik. A' gyapjú apró és darabonként a' dugattatott pamukot, elkezdvén a' zsák felekén, egymásmellé teszi, lábaival vagy széles sulyokkal öszvenyomja. Ezen első sora másik jő, ez-is öszvennyomattatik, és így tovább folyvást. Azon szükség lenni, hogy a' zsák minden erőből, s egyenlően tömettessék-meg; hogy mennél több férjen belé. Végre fellül-is valamint alól szarvakat kell néki csinálni, és erős madzaggal bévarratatik. A' zsák közönségesen vagy vastag kenderből szőtt vászon, vagy kecske szőrből készült posztó.

Ezen

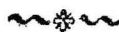

Ezen legközelebb múlt esztendőkhben olly prés-is gondoltatott-ki, melly a' pamuk gyapjút igen kis gömbelyeggé teheti. Az északi Amerikában és Smirna Varosában élnek vele. Van t. i. kemény fábol öszve állított láda formájok; ennek oldalait vászonnal vonnyákbe, és a' pamukot erősen beléje préselik. Így öszszetömettetvén, ha megázik is, kár nem esik benne, mivel a' vízet bennem bocsátta, csak kívülről egy ujnyi vastagságra ázik által.

TIZENHATODIK CZIKKELY.

Mennyi termést várhatni a' pamukból; mennyi költségbe telik p és mennyi hasznol hajt p

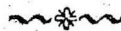
Tudnivaló- hogy ezen csemetének a' külfömbféle ég hajlat, föld' természete, a' levegőnek uralkodó mérséklete, a' pamuk' fájja, miveltetése módgya, és a' mives' serénykedése szerint: a' termése is igen különböző. A' napkeleti Indiában egy közép szerű nagyságú csemete, ha három lábnyira távul esik egymástól, öt lat egészen tiszta gyapjat szokott adni. A' mellyek csak egy eszten-

tendeig tartanak, vagy minden esztendőben megmetszettetnek, mivel közelebb esnek kelleténél egymáshoz, kevesebb gyümölcsöt teremnek ugyan egygyűl egygyig amazoknál, de mindenikek egyenlő földben ugyan annyit teremnek.

Azt tartják, hogy a' Spanyol országai pamuk termesztés mindeniknél leghaszonhajtóbb; 's azért nem csak a' szőlő és olaj, hanem a' legjobb szerű Lóhere (Lucerna) és palmeta termesztésnél-is többre betsültetik, melyeket azonban másképp' leg nyertesebbeknek tartani szokták.

Ha tesszük, hogy egy szint akkora Francia hold földben, mekkora egy Spanyol hold föld, a' pamuk termesztésből szint annyi kinem tisztított gyapjú terem, 's azon árron-is adattatik - el a' Francia birodalomban mint Spanyol Országban: úgy egy Francia 32, 400 négyszög lábnyi holdföldből 738 font nem tiszta gyapjú volna a' természetmény; a' melyből, ha mint a' reá tett költséget, mint a' pamuk' értékét annyira vettyük, mint a' Spanyol országban, a' Gazdának csupa nyeresége 381. Frankra jönne.

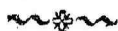
jönne. Ez a' termesztés nem kevesebb hasznót hajt Amerikában-is a).

TIZENHETEDIK CZIKKELY.

Minő gondviseléssel kellessék a' tartós (több esztendőig élő) pamukhoz viseltetni második és harmadik esztendőben.

A' tartós pamuk már első esztendőben kívántató erőre és nagyságra kap: vannak azonban némelly különbségek, melyek második esztendőben-is az elsőhez valamit nőnek. Elmúlván a' tél, midőn már semmit se tarthatni a' fagytól, az ágai meg metszettetnek, a' föld a' porháló kapával felmorsoltatik, rávetett trágyával élesztetik, és kapával is felkapáltatik, minekelőtte a' nötevény újra kinem hajt, 's egyszersmind az öntöztetésre elkészítettik, melynek, ha a' föld' természete, 's a' levegő ég' állapotja meg-

a) A' Párisi mértéket a' Bécsire számálván, a' francia 32, 400 □ lábnyi holdföld 34, 215. □ lábnyi Bécsi holddal egyez: azért a' Szerzőnek felvetése szerint a' magyar 45200 □ lábnyi holdföld 931 font gyapjat termene, melyből, azonnak felvetése szerint, a' Frankot 24. xr. számálván, tisztádon tiszta 137 fl. és 56 xr. nyereség jönne.

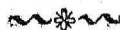

megkivánnya, akkor ván ideje midőn már a' palánta új levelekbe öltözött. Ez után kevés nap múlva következik a' gyomlálás, hogy a' haszontalan fűvek, melyeket az öntözés kicsalt, kiirtassanak; 's annyiszor meg-újítatik, vala-hányszor újjak hajtanakki. Mi helyt a' csemeték ágaikkal 's leveleikkel a' földet elfödik, a' velekvaló munkának és öntöztetésnek vége szakad: mivel hogy az árnyék alatt se a' nedvességnak szűke nincs, se a' haszontalan gyimgyom felnem veheti magát.

TIZENNYOLCZADIK CZIKKELY.

Hasznos e' a' pamukpalánták közt másokat-is nevelni? És hány esztendőig való gyümölcsözésre alkalmas azon egy föld.

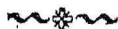
A' napnyugati Indiában a' földmivesek némely hasznos palántákat nevelnek a' pamuk között, de csak a' vetés után való esztendőben, mellyben még egész nötéseket el nem érték, 's ekkor is nem másokat, hanem alacsonyokat, mellyeknek levelik, 's gyökereik kevés helyet foglalnak-el, millyen a' török

pök hab, káposzta's t. e' f. De miennél több palántákat szükség a' szántóföldnek nevelnie, annál több trágyára van szüksége. Az egymáshoz közellévő csemeték, vagy az ollyak, mellyek esztendőről asztendőre a' földszínt elvágattatnak, semmi némű más palántát se szenvednek-el magok között.

Vannak némely pamuk-fajok, mellyek egyszer elvettetrén tíz tizenkét esztendőig is eltartanak, de mennél idősebbek lesznek, annál kevesebbé termékenyek, akár öregségök légyen oka, akár a' föld, melly azon egy palánta termésében kifárad. Tehát nem kell a' nötevényt egészen elsoványodni hagyni, hanem új ültetéshez kell idején fogni, nem a' régi, hanem valamelly friss szántóföldben.

A' Spanyol földmivesek azon földet, melyet egyszer pamuk termesztésre szántak, azon egy palánta-nem' termesztésével fárászttyák szüntelen, egyéb ha a' trágyának fogyatkozása véget vettet néki. Jobban cselekszenek a' Malthaiak, kik első esztendőben hüvelyes veteményekkel vagy dinnyével, másodikban árpával, harmadikban pamukkal, negyedikben búzával vetikbe.

megkivánnya, akkor van ideje midőn már a' palánta új levelekbe öltözött. Ez után kevés nap múlva következik a' gyomlálás, hogy a' haszontalan fűvek, mellyeket az öntözés kicsalt, kiirtassanak; 's annyiszor megújítatik, valahányszor újjak hajtanakki. Mi helyt a' csemeték ágaikkal 's leveleikkal a' földet elfödik, a' velekváló munkának és öntöztetésnek vége szakad: mivel hogy az árnyék alatt se a' nedvességnek szűke nincs, se a' haszontalan gyimgyom felnem veheti magát.

TIZENNYOLCZADIK CZIKKELY.

Hasznos e' a' pamukpalánták között másokat is nevelni? És hány esztendőig való gyümölcsözésre alkalmas azon egy föld.

A' napnyugati Indiában a' földmivesek némely hasznos palántákat nevelnek a' pamuk között, de csak a' vetés után való esztendőben, mellyben még egész nötések el nem érték, 's ekkor is nem másokat, hanem alacsonyokat, mellyeknek levelik, 's gyökereik kevés helyet foglalnak-el, millyen a' török

rök bab, káposzta's t. e' f. De miennél több palántákat szükség a' szántóföldnek nevelnie, annál több trágyára van szüksége. Az egymáshoz közellevő csemeték, vagy az ollyak, mellyek esztendőről esztendőre a' földszint elvágattatnak, semmi némű más palántát se szenvednek-el magok között.

Vannak némelly pamuk-fajok, mellyek egyszer elvetteten tíz tizenkét esztendőig is eltartanak, de mennél idősebbek lesznek, annál kevesebbé termékenyek, akár öregségök légyen oka, akár a' föld, melly azon egy palánta termésében kifárad. Tehát nem kell a' nötevényt egészen elsoványodni hagyni, hanem új ültetéshez kell idején fogni, nem a' régi, hanem valamelly friss szántóföldben.

A' Spanyol földmivesek azon földet, melyet egyszer pamuk termesztésre szántak, azon egy palánta-nem' termesztésével fárászttyák szüntelen, egyéb ha a' trágyának fogyatkozása véget vettet néki. Jobban cselekszenek a' Malthaiak, kik első esztendőben hüvelyes veteményekkel vagy dinnyével, másodikban árpával, harmadikban pamukkal, negyedikben búzával vetikbe.

TIZENKILENCZEDIK CZIKKELY.

*Azon termesztés' módgyáról, melly Európa-
nak délszaki éghajlatta alatt első részei-
hez legalkalmasabbnak látszik lenni.*

Európa déli részeiben a' pamuk - termesztésnek az legnagyobb akadállya, hogy tavasszal későn is, és ősszel korán is fagy' és dér lenni szokott: ezek mivel a' gyümölcs' teljes - megérését; azok még az idejénvaló vetést meghátráltatták. Ezen okra nézve az esztendőről esztendőre való pamuk, mivel nevekedésének ideje szoros idő határok közzé esik, minden gyümölcsseit rendin meg nem érlettetheti, és nagy részént a' Gazda' reményét meghéjanttya.

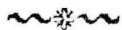
Spanyol országban tapasztaltt dolog, hogy az olly pamuk csemete, melly több esztendeig tart, az ő gyümölcsseit, ha szokott mód szerént megmetzettetik, egy holnapal előbb megérleli, bővebben is terem más fajoknál, mellyek meg nem metzettetik. Erre nézve, itélem hogy a' pamuknak ezen csemetés neme, melly több esztendőig tart, jobb annál, melly esztendőnként vetettetik: mivel azt a' hidegből annyira nem félthet-
ni,

ni, legalább ártása ellen némelly mesterséges eszközök által jobban védelmezhetni. a) Védelmezhetni télen; ha mint a' szőlő és füge palántákkal sok helyeken a' szokás, a' föld télre befödetik, és eltakartatik.

Mivel a' pamukot is, valamint a' szőlő tökét, tapasztalni, hogy a' földben a' nedvességet kiállja, és szint úgy meghajthatni: tehát javaslom, hogy a' mives Gazdák szint azt használják a' pamuknak tél által való meg mentésére, a' mit saját tapasztalásokból tudnak, hogy a' szőlő tökének a' fagy ellen hasznos.

Mindenek előtt olly pamuk-faj választassék, melly ezen műveltetést megszenvedi leginkább. Illyennek állítom azt, melly Spanyol ország' Granadai tartományában termesztetik: mivel hozzá szokott a' metzetéshez; több esztendeig tart; és noha igen nagy.

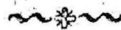
a) Khina országban leginkább a' fanemű pamuk van műveltésben, melly is több esztendőig tart, és csak harmadik szedés után nyüvettetik ki. Nékiünk olly fajtát volna jó műveltésbe venniünk, mellynek a' szára elvész ugyan esztendőnként, de a' gyökere a' föld alatt megmarad, 's azért is a' tél után ismét új ágokat hajt, ha csak telünket kiállja: a' mit a' tapasztalásból tudhatni meg.

nagyra nem nő, még-is gyapjának mint bő-
ségére, mint minéműségére jeles. a)

A' gyapjú tövét földdel bekell takarni
a' metszetés után a' tartomány millyensé-
géhez, és a' levegő' melegségének mértékéhez
képest korábban vagy később: de soha se
essős időben, vagy ha a' föld igen áltázott, ne-
hogy a' pamuk-ágok' szemei megszomorodgya-
nak. A' pamukot metszés előtt vagy után
legyen e' jobb betakarni: ezt a' miveseműn
tapasztalásából tanulhattyki. Az bizonyos,
hogy a' metzés után való betakartatása sok-
kal kevesebb munkába telik, mint sem annak
előtte: mivel akkorelég volna a' tökét, melly
a' metszetés után csak 4 — 6 hüvelknyire
áll-ki a' földből, feltölteni, úgy hogy a' föld
16—21 vonásnyira fekügyék a' tökén, és a'
veszszőkön. Annak ki ezeket megmetzede-
nül akarja a' földbe takarni, hoszokban akko-
ra árkot kell ásnia, mekkora a' veszszők terje-
dése, hogy a' levelek leszedettétvén, bátran
fekhessenek. Némellyek még a' tökére előbb
szá-

a) A' mi Magyar országi levegő - mértékletünkhöz
talan még alkalmasabb volna a' féle pamuk, melly
Macedoniában terem, kivált hidegebb tartományiban,
a' millyen kétség kívül találattik.

száraz leveleket vagy szalmát hánynak, s úgy
vetik reá a' földet; ezt-is, noha nem szüksé-
ges, megpróbálhatni.

A' tél után a' pamukot, ha a' gyümöl-
csét tökéjével egygyütt veszelbe ejetni nem
akaród, addig felnyitogatnod nem szabad,
valamig csak a' tavaszi hidegtől félned kell.
S' csak meleg és szároz nap' kell e' dolog-
hoz fognod, és délután egy órára ezt félbe
hagynod: hogy a' töke azon felesleges ned-
vességet, mellyet a' földből magába szívott,
kigözőlögje. Az iránt-is gonddal legyenek a'
munkások, hogy nyitogatások közben a' pa-
muk nöteményt meg-ne sértsék, vagy szemeit
le ne verjék. Azon pamuk-csemete, mellyel
így bálni, már akkor ágokat hajt, midőn az
idén vetett pamuk alig bújik ki a' földből:
mellyet is mint virágzásában, mint gyümölcs
érlésében, közel egész holnappal megfog e-
lőzni: azért bővebb és jobb szedéssel-is
fizet.

Mivel az Európai Gazdának semmi esz-
közt se kell elmulatnia, melly a' pamuk'
megérlésére szolgálhat, tartozom megemlé-
teni még azt-is, a' mi legközelebbi időkben
a' szőlőkkel, és gyümölcs termő fákkal, hogy
leg

leg alább fél. holnappal előbb megérjék a gyümölcsök, szerencsés előmenetellel próbáltatott, 's melly-is ebben áll: hogy a' töke köröskörül metéltettetik kereken, vagy az idei 's tavali ágnak azon helyen alól, hol a' virágok és gyümölcsök mutattyák magokat, a' héjja legyűrűztetik egy vonásnyi szélességre, de úgy hogy a' fa maga megne sértetődgyék. a)

Ezen munkára legalkalmasabb idő az, midőn a' hüvelyek kezdenek nőlni, és azon ágoknak hegyei elcsipettetnek, mellyek úgy látszatnak, hogy virágjokat és gyümölcseiket meg nem bírják. Ezen két munka egy időben-is megeshetik: egyéb ha valakinek táncosabbnak látszatnék azontúl le hámlítani a' gyűrűt, mihelyt a' virágok kezdik magokat jelengetni. A' kettő közül, mellyik jobb? a' tapasztalás fogja meg határozni.

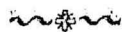
A'

a) Ezt a' héj gyűrűt ismét helyére kell tenni, mihelyt a' fája többé nem könyvez és a' sebet bé kell kenni.

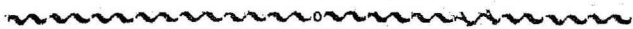
A' CZIFEKELYEK

MUTATÓ-TÁBLÁJA.

I. A' pamuk-termesztésre szolgáló ég-hajlatról, és a' Vetőföld fekvéséről.	3
II. A' Vetőföld' mineműségéről.	6
III. A' föld' elkészítettetéséről a' Vetés előtt.	7
IV. A' Trágyázásról.	9
V. A' magválasztatásról, elkészítettetéséről, és a' Vetés idejéről.	10
VI. Melly távúl kellessék vetni a' pamukmagot? És hogy kellessék a' Vetést és ültetést elrendelni?	13
VII. A' pamuknak ált ültetéssel származtatásáról.	17
VIII. A' Gaznak kiirtásáról a' pamuk körül.	18
IX. Az Öntöztetésről.	20
X. A' pamuk-szemeknek, és leveleknek lecsipdetéséről, és a' vesszők' metszetéséről.	21
XI. A' pamuk' dolgoztatásról virágzása után gyümölcsozása közben.	23
XII. Az ártalmas időről, férgekről és betegségekről.	24
XIII. A' pamuk-gyümölcs szedéséről.	26
XIV. Hogy' választhatni el magvától a' pamukot? És az erre szolgáló Makhináról.	30
XV.	

- XV. A' pamuk' kitisztításáról, és zsákba rakásáról. - - - - - 34
- XVI. Mennyi termést várhatni a' pamukból? 's mennyi költségbe telik? Mennyi hasznot hajt? - - - - - 37
- XVII. Minő gondviseléssel kellessék a' tartós pamukhoz viseltetni második és harmadik esztendőben. - - - - - 39
- XVIII. Hasznos-e a' pamuk-palánták között másokat is nevelni? És hány esztendő elgyümölcsözésre alkalmas azon egy föld? - - - - - 40
- XIX. Azon termesztés' módgyáról, melly Európának délszaki ég hajlatta alatt eső részeihez legalkalmasabbnak látszik lenni. - - - - - 42

TRATTNIK URNAK

CS. KIRÁLYI FÜVES GYŰJTEMÉNY ŐRZŐJÉNEK

PAMUKTERMESTÉSHEZ

TARTOZANDÓ ÉSZREVÉTELI.

Minden eddig tett, és egymással öszvevetett hiteles tapasztalásokból, mellyeket a' pamuknak tágos telelekben termesztésére alkalmas tájékokra, és fekvésekre nézve, mint maga Lastryrie tett, mint más földmivelő és kertészi tudomány' kedvellői tettek, mint magam is, nem ugyan nagy darab helyen, tettem: bizonyos az, hogy pamukot termesztetni a' Császári Királyi tartományokban-is p. o. a' Banátusban, a' Tisza mellékekben, Horváth országban 's a' t. szóval mindenütt valahol bizhatni hozzá, hogy a' Reamur meleg mérőjében Aprilis havának közepétől fogva Október kezdetéig a' kéneső soha fagyjelig lenem száll; a' hol a' jég esső gyakran nem jár; és a' leghevesebb hőségben se igen szároz a' levegőkörnyék, a'

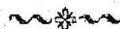
körüllévő folyók, és patakok szüntelen meg-
nedvesítvén azt.

2. Azon szokást, hogy a' mi egünk
alattis a' pamukmag egyenesen a' földébe
vetessék, károsnak tartom Lastryrie Urral,
és nem csak hasznosnak, hanem szükséges-
nek is állítom, hogy a' mag, Lastryrienek
utasítása szerint először a' plánta-ágyba
vetessék; a' megnőtt plánta úgy tétessék
a' melegágyból a' szántóföldbe által. E' do-
logban következőkre szükség vigyázni:

a) A' meleg ágyokat üveg ablakokkal bévonni
nem szükség, hanem elég deszkákkal béta-
karni, és fagyos időben nád vagy szalma
szuppokkat vetni reájok; de úgy hogy fölle-
hessen nyitani a' levegő megjárhatása vé-
gett mindannyiszor, a' hányszor az idő elég
meleg, és alkalmas.

b) A' mag vetessék a' Februarius holnapnak
vége felé, és a' meleg ágyból tétessenek ál-
tal a' plánták a' szántóföldbe, mikor az idő
elég felmelegszik, Aprilisnek közepe után.

c) A' szántóföld osztassék föl oly udvarocskákra mint a' kertekben a' dinnyevetéskor;
két

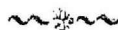
két két illy udvarok mellett keskeny, befő-
dött, az udvaroknál alacsonyabb utacskák ha-
gyassanak, melyek a' mellék utakkal közö-
süllyenek. Ezen udvarocskákba egyenes
sorba ültetessenek b' a' plánták kettősen,
kettősen.

d) Az elültetett nötemények berítettassanak be
olly valamely fa edénnyel, melyen fölül
lyuk legyen a' levegőnek hozzájok férhetése
végett, és csak néha néha, mikor a' nap nem
süt, födöttessenek föl mind addig, mig an-
nyira meg nem erősülnek, hogy a' szabad-
lévegőt elviselhessék.

e) Ha hitelhetik, hasznos, mincutama a' plán-
ták megfogamzodtak, udvarocskáikat megön-
tözni is reggelenként, de napfölkölte előtt
soha se, se azután többé soha se, mihelyt
kezdenek virágzani.

f) A' huzamos szárosságban hasznos a' nap
fennlétében, és sütése közben az utacskákba
vizet bocsátani két óráig, de úgy hogy a'
viz az Udvarocskákba befolyjon. Ez két-
szer, háromszor is megtehetni.

3. A' fűnemű Pamukot méltó a' mi egünk
latt termesztetni egyedül: nem csak azért,
hogy

hogy minden más nemű a' mi téli hidegünkben elveszne; hanem azért is, mivel az itthon termett magokból származott növények annál inkább egünkhöz törődnek, mennél többszöri vetésből valók. Sokkal tartozunk bizonyára azért Duka Generálisnak, Feldmarschali helytartónak, hogy az ő munkás, és gondos próbatételi által szerzett magokkal segíthetjük magunkat. Ezekből bizonynyal nagyobb hasznót remélhetünk, mint az ollyakból, mellyek idegen, heves ég alatt termettenek. Erre nézve olly magokra szükség volna szerttennünk, mellyek itthon termettenek, és ezek közül is azokat választanunk, mellyek több ízbeli vetésből valók.

4. Hogy kellessék a' pamuk nöteményt megmetszeni, tisztogatni 's' a' t. olly telyesen előadá Lastryrie Ur, hogy azokhoz semmit nem adhatni. Többnyire a' gyakorlás leginkább megfogja határozni, minémű munkáltatás legyen egünkhöz legalkalmasabb.

Mitterpacher Lajos.

